

بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت‌های مردمی در طرح‌های عمران روستایی

مریم مورج^۱، مهتاب پوراآتشی^{۲*}، میرزا رضا آخوند زردینی^۳، مجتبی سوختانلو^۴

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج کشاورزی، دانشگاه تهران

۲. دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت کشاورزی، دانشگاه تهران

۴. دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۲۹ / ۱ / ۹۱ - تاریخ تصویب: ۱۹ / ۱۲ / ۹۲)

چکیده

هدف این تحقیق، بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت‌های مردمی در طرح‌های عمران روستایی است. این تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی است و گردآوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل ۳۴۰۰ فرد روستایی شهرستان هویزه بوده است که ۲۴۶ نفر از آن‌ها با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه‌ای بود که از لحاظ روایی با نظرخواهی از تعدادی از کارشناسان محلی شهرستان هویزه و استادان دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران تأیید شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز از روش آزمون مقدماتی استفاده شد که آلفای کرونباخ محاسبه‌شده برای متغیر مشارکت در طرح‌های عمران روستایی برابر ۰/۹۴ به دست آمد و مبین پایایی عالی بود. تحلیل داده‌ها با استفاده از برنامه نرم‌افزاری SPSS نسخه ۱۱/۵ انجام گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان داد که تحصیلات، میزان استفاده از رسانه‌ها، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و رضایت از طرح‌های عمرانی دارای رابطه مثبت و معنی‌داری با مشارکت در طرح‌های عمرانی بودند. در حالی که سن دارای رابطه منفی و معنی‌داری با مشارکت در طرح‌های عمرانی بود. نتایج تحلیل مسیر بیانگر آن بود که متغیر مشارکت اجتماعی دارای بیشترین تأثیر بر مشارکت در طرح‌های عمرانی توسط روستاییان است.

واژه‌های کلیدی: انسجام اجتماعی، تحصیلات، روستاییان، عمران روستایی، مشارکت اجتماعی.

مقدمه

می‌کند (Azkia, 2005). در ایران، به منظور دستیابی به توسعه روستایی، اقدامات متعددی به مرحله اجرا درآمده است. یکی از این اقدامات، طرح‌های عمران روستایی است که طرحی است در زمینه امور کالبدی و عمران و آبادی روستاهای کشور در راستای بهبود شرایط محیط زیست و تأمین نیازهای جمعیت ساکن در روستا (Langroodi & Yari, 2010)؛ بنابراین چنین طرح‌هایی با اهداف سند چشم‌انداز توسعه ۲۰ ساله کشور هم‌راستاست که به عنوان

توسعه روستایی، عنصری حیاتی برای توسعه ملی مطرح شده است که در عمل به بهبود سطح زندگی روستاییان در ابعاد مختلف درآمد، آموزش، بهداشت، تغذیه، مسکن و گسترش توانایی بخش روستایی در تثبیت و تسریع روند پیشرفت در طول زمان می‌انجامد (Taleb, 2005). اهمیت توسعه روستایی در راستای نیل به توسعه ملی، لزوم توجه به برنامه‌ریزی دقیق و اتخاذ سیاست‌های مناسب را در این بخش ضروری

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

بنابر تعریف، مشارکت فرایندی است که افرادی ذی‌نفع بر آن مؤثرند و امر کنترل بر فعالیت‌های توسعه، تصمیم‌گیری‌ها و منابع تأثیرگذار را بین افراد ذی‌ربط تقسیم می‌کنند (Leeuwse, 2003). مشارکت فرایندی توانمندساز تلقی می‌شود که با تأکید بر برخی ارزش‌های بنیادی مانند سهیم کردن مردم در قدرت و اختیار و ایجاد فرصت‌های پیشرفت برای مردم به منظور بهره‌گیری از قوه ابتکار و خلاقیتشان در مسیر توانمندسازی مردم حرکت می‌کند (Van & Klomp, 2002). توجه به مفاهیم توسعه اقتصادی-اجتماعی و توسعه پایدار نشان می‌دهد که در توسعه پایدار مشارکت را هدف و وسیله دستیابی به توسعه نامیده‌اند (Taleb, 2000; as cited). Faham et al., (2008) که شامل دخالت‌دادن مردم در فرایندهای تصمیم‌گیری، اجرای برنامه‌ها، شریک‌شدن در منافع حاصل از برنامه‌های توسعه و همکاری در ارزشیابی این برنامه‌هاست (Cohen & Uphoff, 1977). مطالعات صورت گرفته در زمینه مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه روستایی نشان داده است که افزایش مشارکت افراد در مراحل مختلف طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه سبب اثربخشی بیشتر برنامه خواهد شد (Delgoshaee, 2003). در مقابل، چنانچه فعالیت‌های اجرایی بدون حضور مردم صورت گیرد، آن‌ها مسئولیت حفظ و نگهداری طرح‌ها را بر عهده نمی‌گیرند؛ بنابراین تلاشی در این زمینه نخواهند داشت (Shaeri & Saadi, 2003). به‌طور کلی، بدون مشارکت مردمی در این طرح‌ها در عمل توسعه انجام نمی‌گیرد یا در نهایت به بن‌بست می‌رسد (Baghaei et al., 2009). از این رو، توجه به مشارکت افراد و یافتن راه‌هایی برای جلب مشارکت آن‌ها ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

تحقیقات مختلفی در خصوص مشارکت افراد در طرح‌های توسعه روستایی انجام گرفته است. Bagdi (2005) در تحقیقی که انجام داد، بیان کرد که موقعیت اجتماعی و جنسیت مهم‌ترین عوامل مؤثر در مشارکت افراد است. Chandran & Chackacherry (2004) نگرش افراد به مشارکت و مشارکت اجتماعی را مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح‌های روستایی بیان کردند. Jalali (2001) در تحقیق خود بیان کرد که بین سطح تحصیلات با میزان مشارکت همبستگی معنی‌داری وجود دارد. Mann (2005) و Ajili et al. (2007) نیز در تحقیقاتی که انجام دادند، رابطه معنی‌دار بین سطح تحصیلات و مشارکت را بیان کردند.

سند توسعه ملی محسوب می‌شود. این طرح‌ها اهدافی همچون ایجاد زمینه توسعه روستا را به همراه تأمین عادلانه امکانات و ایجاد تسهیلات لازم به منظور بهبود مسکن روستاییان و هدایت وضعیت کالبدی روستا بر عهده دارند (Aziz & Khalili, 2009). به‌طور کلی، عمران روستایی نقش زیربنایی در توسعه همه‌جانبه در جوامع روستایی خواهد داشت و با فراهم کردن تسهیلات لازم برای بهبود وضعیت زندگی روستاییان و با مشارکت آنان می‌تواند قابل تحقق باشد (Ghasemi, 2005). این در حالی است که نتایج تحقیقات بیانگر مشارکت‌نداشتن بهینه روستاییان در طرح‌های عمران روستایی است. به عنوان نمونه، GholamRezaee (2003) در مورد تجارب عمران و توسعه روستایی در ایران به این نتیجه رسید که بیشتر پروژه‌های مرتبط با توسعه روستایی بدون توجه به خواسته‌ها و نیازهای روستاییان و مشارکت فعال مردم مناطق روستایی طراحی و اجرا می‌شوند. Azimi & Jamshidian (2005) در بررسی تأثیر اجرای طرح‌های هادی روستایی در غرب گیلان بیان کردند که به دلیل مشارکت‌نداشتن مردم در طراحی و اجرای این طرح، طرح مذکور با مشکلاتی مواجه شده است. Papeli Yazdi & Ebrahimi (2007) نیز جلب‌کردن رضایت و مشارکت روستاییان را از مهم‌ترین مشکلات طرح‌های عمران روستایی، به‌ویژه طرح‌های هادی، در ایران نام برده‌اند.

همچنان که مشاهده می‌شود؛ یافته‌های تحقیقاتی، مشارکت‌نداشتن مردمی را یکی از مسائل بنیادین در طرح‌های عمران روستایی ذکر کرده‌اند که در نتیجه ممکن است موجب کاهش اثربخشی طرح شود. با توجه به اینکه مشارکت مردم در برنامه‌های عمرانی روستا موفقیت هرچه بیشتر طرح را در پی دارد (Valencia et al., 2010)، این پرسش مطرح می‌شود که چه عواملی بر مشارکت روستاییان در طرح‌های عمران روستایی تأثیرگذار است؟ بر همین اساس، تحقیق حاضر در پاسخ به پرسش بالا انجام گرفته است. دستیابی به هدف پژوهش که عبارت از «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت‌های مردمی در طرح‌های عمران روستایی» است، مستلزم رسیدن به اهداف اختصاصی زیر است:

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان

بررسی میزان مشارکت پاسخگویان در طرح‌های عمرانی

بررسی رابطه متغیرهای تحقیق و مشارکت پاسخگویان در

طرح‌های عمرانی

محدود است. شهرستان هویزه دارای ۴ دهستان و ۱۹ روستاست. این منطقه در زمان جنگ با تخریب تقریباً کامل مواجه شد و بعدها طرح‌های عمرانی چون طرح هادی روستایی، ساخت مدارس و خانه بهداشت در آن انجام گرفت، اما با وجود خدمات‌رسانی‌های انجام‌گرفته هنوز هم روستاهای آن از بسیاری امکانات و عمران روستایی محروم‌اند که از آن جمله می‌توان به آسفالت معابر، کمبود مراکز فرهنگی، مراکز ترویج، سیستم حمل‌ونقل و گازرسانی، تأسیسات آبرسانی و نواقص شبکه برق اشاره کرد. به دلیل محدودبودن بودجه‌های عمرانی و ناکافی بودن منابع اقتصادی برای پاسخگویی به تمامی نیازهای عمرانی منطقه، برنامه‌ریزی و اجرای بهتر طرح‌های عمرانی در روستاهای شهرستان هویزه، توجه به مشارکت‌های مردمی ضروری می‌نماید. این تحقیق محدود به روستاهایی است که در آن‌ها پروژه عمرانی انجام گرفته است. تعداد روستاییان ساکن در این روستاها ۳۴۰۰ نفر بوده است. تعیین حجم نمونه با استفاده از پیش‌آزمون و براساس فرمول کوکران (رابطه شماره ۱) صورت گرفت.

$$n = \frac{N(t.s)^2}{Nd^2 + (t.s)^2} \quad (1)$$

در این فرمول، n حجم نمونه، N حجم جامعه آماری، s انحراف معیار مشارکت در طرح‌های عمرانی، d دقت احتمالی مطلوب و t معادل ۱/۹۶ است. به این ترتیب، ۲۴۶ نفر به عنوان تعداد نمونه مناسب برای این تحقیق به دست آمد. نمونه آماری تحقیق به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند.

به منظور گردآوری اطلاعات، پس از بررسی جامع ادبیات موضوع، پرسشنامه‌ای طراحی و تدوین شد که شامل ویژگی‌های پاسخگویان، میزان رضایت از طرح‌های عمرانی انجام‌گرفته، میزان مشارکت در طرح‌های عمرانی و عوامل تأثیرگذار بر مشارکت در طرح‌های عمرانی همچون مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی بود. به هنگام تدوین گویه‌های به کاررفته در پرسشنامه از منابع مختلفی مانند (Golshiri et al., 2009; Ghasemi, 2005; Baghaei et al., 2009) بهره گرفته شد. اعتبار محتوایی ابزار تحقیق، با نظرخواهی از تعدادی از کارشناسان محلی شهرستان هویزه و استادان دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران بررسی شد و اصلاحات لازم انجام گرفت. به منظور محاسبه قابلیت اعتماد مقیاس‌های استفاده‌شده از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است. براساس پرسشنامه‌های تکمیل‌شده در پیش‌آزمون، آلفای

Shariati et al. (2005) در تحقیق خود استفاده از نشریات و مجله‌های ترویجی، فیلم‌های آموزشی، برنامه‌های آموزشی رادیو و تلویزیون را بر میزان مشارکت روستاییان تأثیرگذار بیان کردند. Ghasemi (2005) در تحقیق خود بیان کرد که بین متغیرهای رضایت‌مندی، استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی، انسجام اجتماعی (که عبارت از احساس همدلی و نشانه‌های از پیوندهای خویشاوندی و انسانی است و این امر به معنای وجود جامعه‌ای است که در آن روابط صمیمی، اعتماد متقابل و جو مردم‌سالار حاکم است) و عضویت در نهادهای اجتماعی (شورای اسلامی روستا، شرکت تعاونی روستا، نهادهای مذهبی روستا، نهادهای خیریه، نهادهای دولتی روستا) با متغیر مشارکت همبستگی معنی‌داری وجود دارد.

Baghaei et al. (2009) در تحقیقی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستاییان را شامل سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان مشارکت اجتماعی، نگرش به مشارکت و میزان تمایل برای انجام‌دادن کارها به صورت جمعی بیان کردند. Golshiri et al. (2009) در تحقیق خود نشان دادند که رابطه مثبت و معنی‌داری بین انسجام اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان وجود دارد. محققان برای سنجش انسجام اجتماعی از شاخص‌های گرایش روستاییان نسبت به یکدیگر، میزان تعامل اجتماعی در بین آن‌ها و میزان نزاع‌های جمعی استفاده کردند.

جمع‌بندی از تحقیقات ذکرشده، عوامل مختلفی را نشان می‌دهد که با مشارکت روستاییان رابطه دارد؛ از جمله: تحصیلات، سن، جنسیت، موقعیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و استفاده از رسانه‌ها. از این رو، در تحقیق حاضر به بررسی تأثیر متغیرهای شناخته‌شده بر میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های عمرانی پرداخته می‌شود.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی، از نظر میزان کنترل متغیرها از نوع غیرآزمایشی، از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی-همبستگی به شمار می‌آید. تحقیق حاضر در روستاهای شهرستان هویزه انجام شده است. شهرستان هویزه از توابع استان خوزستان است. این شهرستان از شمال شرقی و شمال به بخش‌های مرکزی و بخش بستان شهرستان دشت آزادگان، از شرق به بخش مرکزی شهرستان اهواز و از جنوب و غرب به کشور عراق

کرونباخ هریک از بخش‌های پرسشنامه سنجیده شد و نتایج آن در جدول ۱ قابل مشاهده است. George and Mallery (2003) معیارهای زیر را برای بررسی قابلیت اعتماد ابزار سنجش ارائه کرده‌اند:

>_ ۰/۹ - عالی >_ ۰/۸ - خوب >_ ۰/۷ - قابل قبول >_ ۰/۶ - قابل قبول با تسامح و تساهل >_ ۰/۵ - ضعیف, <_ ۰/۵ - غیر قابل قبول. (p. 231)

مقادیر محاسبه‌شده آلفای کرونباخ بیانگر قابلیت اعتماد خوب و عالی بود و به این ترتیب، ابزار پژوهش تأیید شد و در اختیار پاسخگویان قرار گرفت.

جدول ۱. نتایج مربوط به آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیر	آلفای کرونباخ
مشارکت در طرح‌های عمرانی	۰/۹۴
مشارکت اجتماعی	۰/۸۱
انسجام اجتماعی	۰/۸۴

جدول ۲. توزیع فراوانی ویژگی‌های پاسخگویان

ویژگی	فراوانی	درصد	سایر
سن (سال)			
کمتر از ۲۰	۱۵	۶/۱	میانگین = ۳۹/۶
۲۱-۴۰	۱۲۴	۵۰/۴	کمینه = ۱۷
۴۱-۶۰	۹۰	۳۶/۶	بیشینه = ۸۴
بیشتر از ۶۰	۱۷	۶/۹	
تحصیلات			
بی سواد	۸۶	۳۵/۰	
ابتدایی	۹۹	۴۰/۲	
سیکل	۲۶	۱۰/۶	نما = ابتدایی
دیپلم	۲۲	۸/۹	
بالتر از دیپلم	۱۳	۵/۳	
مطالعه روزنامه در روز (ساعت)			
هیچ	۱۹۱	۷۷/۶	
۱	۲۶	۱۰/۷	میانگین = ۰/۴۱
۲	۱۸	۷/۳	نما = هیچ
۳	۸	۳/۲	
۴	۳	۱/۲	
گوش دادن به برنامه‌های رادیویی در روز (ساعت)			
هیچ	۱۷۴	۷۰/۷	
۰/۵-۲	۴۶	۱۸/۸	میانگین = ۰/۷۶
۲-۴	۱۶	۶/۵	نما = هیچ
۴-۶	۳	۱/۲	
۶-۸	۷	۲/۸	
تماشای برنامه‌های تلویزیونی در روز (ساعت)			
هیچ	۲۹	۱۱/۸	
۰/۵-۲	۳۶	۱۴/۶	میانگین = ۵/۱
۲-۴	۵۱	۲۰/۷	نما = بیشتر از ۶
۴-۶	۳۶	۱۴/۶	
بیشتر از ۶	۹۴	۳۸/۳	

اکثریت پاسخگویان (۷۰/۷ درصد) پاسخگویان به رادیو گوش نمی‌دادند. در خصوص تماشای روزانه تلویزیون، نتایج نشان داد که نزدیک به ۴۰ درصد پاسخگویان روزانه بیشتر از شش ساعت را به تماشای تلویزیون اختصاص می‌دادند (جدول ۲).

مشارکت عمرانی پاسخگویان

طبق نتایج جدول ۳، بیشترین مشارکت پاسخگویان مربوط به کسب اطلاعات بود (ضریب تغییرات = ۰/۸۱) که بیانگر اطلاع و آگاهی روستاییان در زمینه طرح‌های اجرا شده و ویژگی‌های طرح است. در حالی که مشارکت در ارزشیابی با ضریب تغییرات ۰/۹۹ در رتبه آخر سطوح مشارکت پاسخگویان قرار داشت. با جمع‌بندی سطوح مشارکت در طرح‌های عمرانی، میزان مشارکت افراد در سه طبقه کم، متوسط و زیاد دسته‌بندی شد. نتایج نشان داد که نزدیک به نیمی از پاسخگویان (۴۷/۲ درصد) دارای مشارکت در حد زیاد در طرح‌های عمرانی بودند (جدول ۴).

داده‌های تحقیق پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام گرفته است. آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، درصد جمعی، میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی شامل تحلیل همبستگی و تحلیل مسیر است.

نتایج و بحث

ویژگی‌های پاسخگویان

براساس یافته‌های تحقیق، میانگین سن پاسخگویان ۴۰ سال بود و بیشترین فراوانی پاسخگویان به گروه سنی ۲۱-۴۰ سال اختصاص داشت (۵۰/۴ درصد). یافته‌ها در خصوص میزان تحصیلات نشان داد که سطح تحصیلات ابتدایی (۴۰ درصد) بیشترین فراوانی را داشت. طبق نتایج در خصوص استفاده پاسخگویان از رسانه‌ها، اکثریت پاسخگویان (۷۷/۶ درصد) در روز به مطالعه روزنامه نمی‌پرداختند. متوسط ساعات مطالعه روزنامه توسط پاسخگویان در حدود ۴۰ دقیقه در روز بود. همچنین،

جدول ۳. میزان مشارکت پاسخگویان در سطوح طرح‌های عمرانی

گویه	میزان مشارکت	هیچ (درصد)	خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)	میانگین*	انحراف معیار	ضریب تغییرات
کسب اطلاعات	۳۰/۹	۹/۳	۱۱/۸	۲۴/۴	۱۷/۱	۶/۵	۲/۰۷	۱/۶۸	۰/۸۱	
اجرا	۳۱/۳	۷/۴	۱۳/۸	۲۴/۰	۱۴/۶	۸/۹	۲/۱۰	۱/۷۲	۰/۸۲	
انتخاب طرح‌ها	۳۱/۳	۱۵/۴	۱۰/۲	۲۵/۶	۱۰/۶	۶/۹	۱/۸۹	۱/۶۴	۰/۸۷	
برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	۳۵/۴	۹/۳	۱۳/۸	۲۰/۷	۱۳/۱	۷/۷	۱/۹۰	۱/۷۱	۰/۹۰	
ارزشیابی	۳۹/۸	۱۱/۸	۱۰/۶	۲۲/۰	۶/۹	۸/۹	۱/۷۱	۱/۷۰	۰/۹۹	
* هیچ: ۰	خیلی کم: ۱	کم: ۲	متوسط: ۳	زیاد: ۴	خیلی زیاد: ۵					

نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین میزان مشارکت افراد مربوط به مسجد محل (ضریب تغییرات = ۰/۶۷) بود و پس از آن شورای اسلامی روستا (ضریب تغییرات = ۰/۶۸) قرار داشت. برای دسته‌بندی میزان مشارکت اجتماعی پاسخگویان، نمرات مربوط به هر یک از گویه‌ها با هم جمع زده شد و نمره کل به دست آمد و پاسخگویان در سه طبقه مشارکت اجتماعی کم، متوسط و زیاد دسته‌بندی شدند. نتایج نشان داد که بیشترین فراوانی پاسخگویان مربوط به مشارکت اجتماعی زیاد (۴۴/۳ درصد) بود (جدول ۴).

جدول ۴. میزان مشارکت پاسخگویان در طرح‌های عمرانی

مشارکت	فراوانی	درصد
کم	۷۸	۳۱/۷
متوسط	۵۲	۲۱/۱
زیاد	۱۱۶	۴۷/۲
جمع کل	۲۴۶	۱۰۰/۰

مشارکت پاسخگویان در نهادهای اجتماعی

جدول ۵ میزان مشارکت پاسخگویان در نهادهای اجتماعی را

جدول ۵. میزان مشارکت پاسخگویان در نهادهای اجتماعی

گروه	میزان مشارکت	هیچ (درصد)	خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
مسجد محل	۲۶/۴	۴/۵	۴/۹	۱۱/۸	۱۸/۳	۳۴/۱	۲/۹۳	۱/۹۸	۰/۶۷	
شورای اسلامی روستا	۲۲/۴	۹/۸	۱۱/۰	۲۴/۸	۲۴/۰	۸/۱	۲/۴۳	۱/۶۶	۰/۶۸	
بسیج	۲۸/۵	۱۰/۶	۶/۹	۱۳/۸	۲۷/۶	۱۲/۶	۲/۳۹	۱/۸۶	۰/۷۷	
شرکت‌های تعاونی	۵۷/۳	۴/۱	۴/۹	۱۷/۱	۱۵/۴	۱/۲	۱/۳۳	۱/۰۶	۰/۷۹	
نهادهای دولتی	۳۷/۰	۶/۱	۸/۵	۱۸/۷	۲۰/۳	۹/۳	۲/۰۷	۱/۸۴	۰/۸۸	
*هیچ: ۰	خیلی کم: ۱	کم: ۲	متوسط: ۳	زیاد: ۴	خیلی زیاد: ۵					

همسایه بیمار (ضریب تغییرات = ۰/۲۳) بروند و از معتمدان و ریش‌سفیدان در کارها (ضریب تغییرات = ۰/۲۳) مشورت بگیرند. برای دسته‌بندی میزان انسجام اجتماعی پاسخگویان، نمرات مربوط به هریک از گویه‌ها با هم جمع زده شد و نمره کل به دست آمد و پاسخگویان در سه طبقه انسجام اجتماعی کم، متوسط و زیاد دسته‌بندی شدند. نتایج نشان داد که بیشترین فراوانی پاسخگویان مربوط به انسجام اجتماعی متوسط (۳۹/۸ درصد) بود. همچنین، ۳۱/۳ و ۲۸/۹ درصد پاسخگویان به ترتیب دارای انسجام اجتماعی کم و زیاد بودند.

جدول ۶. میزان مشارکت پاسخگویان در نهادهای اجتماعی

مشارکت	فراوانی	درصد
کم	۷۴	۳۰/۱
متوسط	۶۳	۲۵/۶
زیاد	۱۰۹	۴۴/۳
جمع کل	۲۴۶	۱۰۰/۰

سطوح انسجام اجتماعی پاسخگویان

توزیع فراوانی پاسخگویان در سطوح انسجام اجتماعی در جدول ۷ نشان داده شده است. طبق نتایج، پاسخگویان بیشتر از دیگر گویه‌ها خود را موظف می‌دانستند که به عیادت از

جدول ۷. توزیع فراوانی پاسخگویان در سطوح انسجام اجتماعی

گروه	میزان	هیچ (درصد)	خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
میزان موظف‌دانستن خود به عیادت از همسایه بیمار	۰	۰/۴	۶/۹	۱۵/۰	۳۱/۳	۴۶/۳	۴/۱۶	۰/۹۵	۰/۲۳	
میزان اهمیت به مشورت گرفتن از معتمدان و ریش‌سفیدان در کارها	۰/۴	۰/۴	۳/۷	۲۸/۰	۳۵/۸	۳۱/۷	۳/۹۳	۰/۹۲	۰/۲۳	
میزان موظف‌دانستن خود به کمک به دیگران در صورت بروز گرفتاری	۲/۰	۱/۲	۲/۴	۲۳/۲	۳۹/۴	۳۱/۷	۳/۹۲	۱/۰۳	۰/۲۶	
میزان انگیزه کمک به دیگران بدون داشتن منفعت	۱/۲	۲/۰	۷/۳	۳۹/۵	۳۵/۰	۱۵/۰	۳/۵۰	۰/۹۸	۰/۲۸	
میزان پایبندی به رعایت قوانین و مقررات حتی در صورت مخالفت با منافع شخصی	۰/۸	۴/۱	۱۱/۰	۴۷/۲	۲۶/۰	۱۱/۰	۳/۲۶	۰/۹۸	۰/۳۰	
میزان پافشاری بر دیدگاه خود	۶/۵	۲۰/۷	۵۰/۴	۱۲/۲	۸/۵	۱/۶	۳/۰۰	۱/۰۴	۰/۳۵	
میزان ترجیح منافع جمعی روستا بر منافع شخصی	۸/۵	۳/۷	۹/۸	۲۶/۴	۳۱/۷	۱۹/۹	۳/۲۹	۱/۴۳	۰/۴۳	
میزان انتظار جبران متقابل در صورت کمک کردن به مردم	۱۳/۴	۳/۷	۱۴/۲	۳۸/۶	۱۷/۹	۱۲/۲	۲/۸۰	۱/۴۶	۰/۵۲	
*هیچ: ۰	خیلی کم: ۱	کم: ۲	متوسط: ۳	زیاد: ۴	خیلی زیاد: ۵					

رضایتی از طرح‌های عمرانی اجرا شده نداشتند و تنها ۱۵/۲ درصد پاسخگویان رضایت در حد زیاد از طرح‌های عمرانی اجرا شده داشتند.

میزان رضایت پاسخگویان از طرح‌های عمرانی اجرا شده
توزیع فراوانی پاسخگویان نسبت به میزان رضایت از طرح‌های عمرانی اجرا شده در جدول ۸ نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، حدود ۳۵/۴ درصد پاسخگویان هیچ‌گونه

جدول ۸. توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر میزان رضایت از طرح‌های عمرانی اجرا شده

هیچ (درصد)	خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)	میانگین
۳۵/۴	۷/۸	۲۵/۵	۱۶/۰	۱۵/۲	۰	۱/۶۸
*هیچ: ۰	خیلی کم: ۱	کم: ۲	متوسط: ۳	زیاد: ۴	خیلی زیاد: ۵	

عمرانی اجرا شده و متغیر مشارکت در طرح‌های عمرانی وجود دارد. همچنین، میزان استفاده از رسانه‌ها و تحصیلات با متغیر مشارکت در طرح‌های عمرانی دارای ارتباط مثبت و معنی‌داری در سطح پنج درصد هستند. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که سن دارای رابطه منفی و معنی‌داری در سطح پنج درصد با مشارکت در طرح‌های عمرانی است.

تحلیل همبستگی

برای بررسی تأثیر متغیرهای تحقیق بر متغیر مشارکت در طرح‌های عمرانی، آزمون همبستگی انجام گرفت. برای این امر، با توجه به مقیاس متغیر، از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شد که نتایج آن در جدول ۹ مشاهده می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد بین مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و رضایت از طرح‌های

جدول ۹. همبستگی بین متغیرهای تحقیق و مشارکت در طرح‌های عمرانی

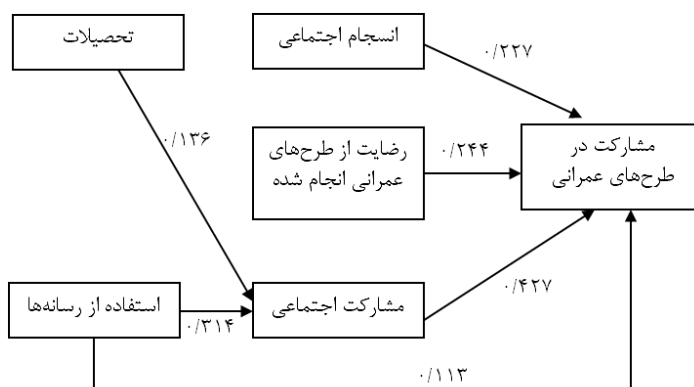
متغیر	مقیاس	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
سن	فاصله‌ای	* -۰/۱۴۴	۰/۰۲۴
مشارکت اجتماعی	فاصله‌ای	** ۰/۴۲۴	۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	فاصله‌ای	** ۰/۳۳۸	۰/۰۰۰
میزان استفاده از رسانه‌ها	فاصله‌ای	* ۰/۱۲۷	۰/۰۴۶
تحصیلات	ترتیبی	* ۰/۱۴۰	۰/۰۲۸
رضایت از طرح‌های عمرانی اجرا شده	ترتیبی	** ۰/۳۱۸	۰/۰۰۲

* معنی‌دار در سطح ۰/۰۵
** معنی‌دار در سطح ۰/۰۱

عمرانی را نشان می‌دهد. اعداد روی فلش‌ها نشان‌دهنده ضرایب استاندارد شده هستند.

تحلیل مسیر

شکل ۱ تحلیل مسیر مؤثر بر مشارکت در طرح‌های



شکل ۱. تحلیل مسیر مؤثر بر مشارکت در طرح‌های عمرانی

می‌آید. همان‌طور که مشاهده می‌شود، متغیر مشارکت اجتماعی (با مقدار ۰/۴۲۷) دارای بیشترین تأثیر بر مشارکت در طرح‌های عمرانی توسط روستاییان است.

جدول ۱۰ آثار مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مشارکت در طرح‌های عمرانی را نشان می‌دهد. میزان کل تأثیر هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته از طریق جمع آثار مستقیم و غیرمستقیم به دست

جدول ۱۰. آثار مستقیم، غیرمستقیم و کلی مدل تحقیق

ضرایب استاندارد شده		متغیر وابسته	متغیر مستقل
کل	غیر مستقیم		
۰/۲۲۷	-	۰/۲۲۷	انسجام اجتماعی
۰/۲۴۴	-	۰/۲۴۴	رضایت از طرح‌های عمرانی اجرا شده
۰/۴۲۷	-	۰/۴۲۷	مشارکت اجتماعی
۰/۰۵۸	۰/۰۵۸	-	تحصیلات
۰/۲۴۷	۰/۱۳۴	۰/۱۱۳	میزان استفاده از رسانه‌ها

تعهد را در قبال برنامه‌ها و اهداف توسعه اجتماعی احساس خواهند کرد.

یافته‌ها بیانگر آن بود که حدود ۳۵/۴ درصد پاسخگویان هیچ‌گونه رضایتی از طرح‌های عمرانی اجرا شده نداشتند. از این رو، باید به منظور افزایش احساس خشنودی و رضایت افراد از طرح‌های عمرانی اجرا شده، آثار مثبت طرح‌های پیشین بر زندگی روستاییان برایشان تبیین شود تا افراد از آثار کوتاه‌مدت و بلندمدت این طرح‌ها آگاهی یابند. در بخش انسجام اجتماعی، پاسخگویان در درجه اول خود را موظف می‌دانستند که به عیادت از همسایه بیمار بروند و همچنین در درجه دوم در کارها از معتمدان و ریش‌سفیدان مشورت بگیرند. با در نظر گرفتن توجهی که روستاییان به معتمدان و ریش‌سفیدان دارند، می‌توان در برنامه‌های عمرانی روستا از معتمدان به عنوان افراد کلیدی استفاده کرد و با ارائه دانش و آگاهی برای ترغیب روستاییان به مشارکت جامع و کارآمد در تمامی مراحل برنامه‌های عمرانی تلاش کرد. همچنین، با توجه به آنکه بیشترین فراوانی پاسخگویان مربوط به انسجام اجتماعی متوسط بود، پیشنهاد می‌شود تا با تقویت گروه‌های بومی موجود در روستاها و توجه به مقوله اعتمادسازی در سطوح بین فردی، انسجام اجتماعی را تقویت کرد. در بخش مشارکت روستاییان در نهادهای اجتماعی یافته‌ها بیانگر آن بود که بیشترین میزان مشارکت افراد مربوط به مسجد محل بوده است. یافته‌ها بیانگر آن است که به‌طور کلی میزان مشارکت اجتماعی روستاییان تقریباً مطلوب است. از آنجا که مشارکت اجتماعی یکی از شاخص‌های موفقیت طرح‌های

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج تحقیق حاضر از دو نظر کاربردی و قابل اهمیت است. در نظر اول، این تحقیق به عوامل مختلفی که ممکن است بر مشارکت روستاییان تأثیرگذار باشند؛ مانند میزان رضایت از طرح‌های اجرا شده، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی پرداخته است و از این رو، به ادبیات موجود در زمینه‌های ذکر شده افزوده است. نتایج تحقیق نشان داد که در حدود نیمی از پاسخگویان بیشتر از ۴۰ سال سن داشتند و حدود ۱۴ درصد پاسخگویان تحصیلات دیپلم و بالاتر داشتند. بر این اساس می‌توان بیان کرد که درصد جمعیت نیروی جوان و تحصیل کرده روستا در حد کم است. همچنین، نتایج نشان داد که سن و میزان مشارکت با یکدیگر رابطه منفی و معنی‌داری نشان دادند. علاوه بر این، میزان تحصیلات و مشارکت رابطه مثبت و معنی‌داری با یکدیگر داشتند. بر این اساس می‌توان متصور شد که خدمات‌رسانی‌کردن کافی به روستاها سبب شده است که جمعیت روستا با کاهش روبه‌رو شود و مهاجرت نیروهای جوان روستا موجب می‌شود روستاها به تدریج خالی از جمعیت کارآمد شود که کاهش میزان مشارکت در طرح‌های عمرانی را به دنبال دارد و در نهایت، اقدامات عمرانی و توسعه‌ای در روستا آن‌طور که باید و شاید اثربخش نیست. از این رو، ضروری است تا با بهره‌مندی از مشارکت حداکثری روستاییان، شتاب‌بخشیدن به اجرای طرح‌های عمران روستایی و بهبود شرایط روستاها، از خالی شدن روستاها جلوگیری کنند، زیرا اگر روستاییان در مراحل مختلف فعالیت‌های عمرانی مشارکت داشته باشند، احساس

در نظر دوم، این تحقیق به آزمون مدلی برای بررسی مشارکت روستاییان در طرح‌های عمرانی پرداخته است تا عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان را تبیین کند. نتایج تحلیل مسیر بیانگر آن بود که متغیر مشارکت اجتماعی دارای بیشترین تأثیر بر مشارکت در طرح‌های عمرانی توسط روستاییان است. Chandran & Chackacherry (2004) نیز مشارکت اجتماعی را از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح‌های روستایی بیان کردند. یافته‌های تحلیل مسیر بر اهمیتی اشاره دارد که استفاده از رسانه‌ها در مشارکت روستاییان ایفا می‌کند و این متغیر در رتبه دوم اهمیت قرار گرفته است. با توجه به اینکه بیشترین رسانه استفاده شده توسط روستاییان تلویزیون بوده است، به نظر می‌رسد که بهترین رسانه برای جلب مشارکت‌های روستاییان در طرح‌های عمران روستایی، تهیه برنامه‌های آموزشی تلویزیونی است. این برنامه‌ها را که ممکن است شامل اطلاع‌رسانی طرح‌های اجرا شده و در دست اجرا و شیوه‌ها و چگونگی مشارکت در طرح‌های عمران روستایی باشد، می‌توان به زبان خاص منطقه تهیه و در شبکه استانی پخش کرد.

عمرانی است، به نظر می‌رسد زمینه مناسبی از این نظر در منطقه مطالعه شده وجود دارد.

نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که تحصیلات، میزان استفاده از رسانه‌ها، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و رضایت از طرح‌های عمرانی دارای رابطه مثبت و معنی‌داری با مشارکت در طرح‌های عمرانی بودند. در حالی که سن دارای رابطه منفی و معنی‌داری با مشارکت در طرح‌های عمرانی بود. در خصوص نتایج دیگر مطالعات، Mann (2005)، Ajili et al. (2007) و Jalali (2001) در تحقیق خود به رابطه معنی‌دار بین سطح تحصیلات و مشارکت اشاره کرده‌اند. Chandran & Chackacherry (2004) مشارکت اجتماعی را مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت در طرح‌های روستایی بیان کردند. Baghaei et al. (2009) میزان منزلت اجتماعی و میزان مشارکت اجتماعی را عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستاییان عنوان کردند. Shariati et al. (2005) استفاده از نشریات و مجله‌های ترویجی، استفاده از فیلم‌های آموزشی، استفاده از برنامه‌های آموزشی رادیو و تلویزیون را بر میزان مشارکت روستاییان تأثیرگذار بیان کردند. همان‌طور که مشاهده می‌شود بین نتایج تحقیق و تحقیقات ذکر شده همخوانی وجود دارد.

REFERENCES

- Ajili, A., Behtash, M. J. & Danaee, M. (2007). Non-economic Determinants of Satisfaction from Participation in Projects Combating Desertification in Khuzestan Province. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 3(1), 117-129. (In Farsi)
- Azimi, N. & Jamshidian, M. (2005). A study on effects of rural reclamations plans, case study: west of Gilan. *Bulletin of Beautiful Arts*, 22, 25-34. (In Farsi)
- Aziz, M. M. & Khalili, A. (2009). Evaluation of modeling rural places in Iran at reclamations plans, according to AHP analysis. *Journal of Humanities Geography*, 67(1), 27-40. (In Farsi)
- Azki, M. (2005). *An introduction on sociology of rural development*. Tehran: Etelaat Pub. (In Farsi)
- Bagdi, G. L. (2005). *People participation in soil and water conservation through watershed approach*. Indian: International Book Distributing (IBDs).
- Baghaei, M., Chizari, M., PezeshkiRad, Gh. R. & Feli, S. (2009). Personal and social factors influencing rural participation of Hone Jan's Zar Cheshmeh Catchments in watershed management projects. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 4(1), 73-87. (In Farsi)
- Chandran, M. K. & Chackacherry, G. (2004). Factors influencing farmer participation in irrigation management. *Journal of Tropical Agriculture*, 42(1-2), 77-79.
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1977). *Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation*. Ithaka, Cornell University.
- Delgoshae, Y. (2003). A study on participatory management at elementary school in Tehran Province for presentation of optimum model. *PhD thesis*, Azad University, Science and Technology Branch (In Farsi)
- Faham, E., Mokhtarnia, M., Darvish, A. & Rezvanfar, A. (2008). Viewpoints of Tehran natural resources NGOs' members toward participation in natural resources extension and development. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 3(2), 85-95. (In Farsi)
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0 update (4th Ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Ghasemi, M. A. (2005). A study on socio-

- economical factors influencing rural participation on reclamations plans: case central sector of Kashan Town. *Journal of Rural Development Studies*, 4(32), 79-112. (In Farsi)
- GholamRezaee, M. A. (2003). Evaluation of the rural reclamations plans in Lorestan Province. *MSc thesis of rural development*. Razi University. (In Farsi)
- Golshiri, Z., Khademi, H., Sadighi, R., & Taze, M. (2009). Effect of social dependence on rural cooperation: case study Gandoman Part, Brojen County. *Journal of Rural and Development*, 12(1), 167-147.
- Jalali, M. (2001). Analysis of pasture cooperatives of Kordestan Province: effective constructs on range participation. *MSc thesis of agricultural extension and education*, Shiraz University. (In Farsi)
- Langroodi, S. H. & Yari, A. (2010). Environment conservation and planning for rural development with emphasis on rural reclamations. *Journal of Geography and Environmental Planning*, 21(3), 45-60.
- Leeuwse, C. (2003). *Communication for rural innovation: Rethinking agriculture extension*. Wageningen: Wageningen Agricultural University.
- Mann, S. (2005). Farm size growth and participation in agri-environmental scheme: a configural frequency analysis of the Swiss case. *Journal of Agricultural Economics*, 56(3), 373-384
- Papeli Yazdi, M. H. & Ebrahimi, M. A. (2007). *Opinions of rural development*. 3rd ed. Teheran: Samt. (In Farsi)
- Shaeri, A. & Saadi, H. (2003). *Practical guide for participation and extension of natural resource*. Tehran: Pooneh Pub. (In Farsi)
- Shariati, M. R., Ziadbakhsh, S., & Varamini, N. (2005). Factors influencing villagers' participation on protection forests of North and West. *Forest and Range*, 67, 47-57. (In Farsi)
- Taleb, M. (2005). *Rural management in Iran*. Tehran: Tehran University Pub. (In Farsi)
- Valencia, S. C., Flanders, D. N. & Kozak, R. A. (2010). Participatory landscape planning and sustainable community development: Methodology observation from a case study in rural Mexico. *Landscape and Urban Planning*, 94, 63-70.
- Van, A. & Klomp, N. (2002). *A look in the mirror: reflection on participation in integrated assessment from a methodological perspective*, Global environmental change